

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹՈՔԱԽՏԸ ՈՐՊԷՍ ՍՕՑԻԱԼԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ¹⁾

IV

Ի՞նչ է նշանակում թոքախտ հիւանդութեան յատուկ կանխատրամադրութիւնը: Գիտութիւնը առայժմ կարող չէ իր վրճաւան պատասխանը տալ այդ հարցի մասին. բայց և այնպէս մենք կաշխատենք կարելոյն չափ պարզել այդ խնդիրը:

Թոքախտի յատուկ կանխատրամադրութիւնը՝ կարող է լինել սւեղայիլ²⁾ և ընդհանուր, այսինքն՝ թոքերի և կամ թէ մարդուս ամբողջ կազմուածքի մէջ: Առողջ և չը վնասուած թոքերը թոքախտի մանրէների համար մի տեսակ անմերձենալի ամրոցներ են ներկայացնում: Նախ և առաջ թոքի ներքին մակերևոյթը, այսինքն այն լորձանիւթ թաղանթը, որ ծածկում է թոքի անթիւ և անհամար խողովակներն ու բշտիկները, բաղկացած են մի շարք անծուկ կերպով կապուած ցանցերից. այդ ցանցերը թոքերի համար պաշտպանողական նոյնպիսի դեր են կատարում, ինչպէս օրինակ պատը՝ ամրոցի համար: Դորանք թոքի հիւսուածքը պաշտպանում են դանազան մանրէներէն, որոց թւում և տուբերկուլեօզի մանրէից և պաշտպանում ո՛չ միայն մեքենական կերպով, ո՛չ միայն նրանով, որ ծածկում են նրա ներքին հիւսուածքները, այլ և քիմիսպէս՝ արտադրելով մանրէներէններին վնասակար նիւթ: Եթէ ծածկոյթի մի մասը վնասուած է, այն դէպքում թոքի այդ մասը փնում է առանց պաշտպանի. իսկ դա թոքի համար նոյնպիսի վնասական նշանակութիւն ունի, ինչպէս և ամրոցի համար ճեղքը:

Բացի այդ կայ և մի ուրիշ հանգամանք, որ նոյնպէս մեծ դեր է կատարում թոքախտին յատուկ կանխատրամադրութեան մէջ: Իսկ թոքի միջի արեանշրջանառութեան կանոնաւորութիւնն

1) «Լուսոյ», № 7—8

է: Թոքը, ինչպէս և ամեն մի հիւսուածք, թարմ արեան ան-
ընդհատ մատակարարութիւն է պահանջում: Եթէ թոքի մի
մասում ինչեւէ պատնառներից խախտւում է կանոնաւոր արեան-
շրջանառութիւնը և նա թարմ արիւն աւելի քիչ է ստանում քան
իրան անհրաժեշտ է, այն ժամանակ թոքի այդ մասը կորցնում
է փնասակար աղբեցութեանը դիմադրելու ընդունակութիւնը:

Այսպէս ուրեմն մենք մատնանիշ արինք երկու դէպք, ո-
րոնք բացատրում են մեզ թէ ինչու մն է կայանում թոքախտի
տեղային կանխատրամադրութիւնը: Պարզենք այժմ ընդհանուր
կանխատրամադրութիւնը:

Այս դէպքում առաջին տեղը բռնում է արեան բնական
դրութիւնը մարդու կազմուածքի մէջ:

Արիւնը, ինչպէս արդէն յայտնի է, բաղկացած է հեղուկից
և կարմիր ու սպիտակ գնդիկներից: Զանազան փնասակար ման-
րէններից վարակուելու դէմ դիւրաւոր պաշտպանողական (ընդ-
դիմադրական) դերը պատկանում է վերոյիշեալ սպիտակ գնդ-
իկներին և արեան հեղուկին: Սպիտակ գնդիկները մի տեսակ
յատկութիւն ունին. մարմնի մէջ եղած ամեն փնասակար բա-
ները քաշում են դէպի իրանց և ոչնչացնում: Մարդու կազ-
մուածքի մէջ մտնող ամեն մի մանրէն ամենից առաջ պէտք է
կարողանայ դիմադրել սպիտակ գնդիկների հետ մղած լծմառ
կռուին. և աւելի շատ այդ կռում յաղթող է հանդիսանում
կազմուածքի պաշտպանը, քան նրա թշնամին:

Հասկանալի է ուրեմն, թէ ինչ դեր է խաղում արիւնը թո-
քախտի կանխատրամադրութեան հարցում: Եթէ որեւէ պատ-
ճառից արեան սպիտակ գնդիկների թիւը պակասում է, կամ
փոխւում արեան շիւնուկի բաղադրութիւնը, նրա պաշտպանո-
ղական յատկութիւնը թուլանում է:

Պէտք է ի նկատի ունենալ, որ միայն արիւնը չէ որ աղ-
բեցութիւն ունի թոքախտի կանխատրամադրութեան վրայ:
Մարդու կազմուածքի մէջ իրար հետ անծուկ կերպով կապուած
գործողութիւնները այնքան շատ են, որ իսկապէս ասած բոլոր
բնախօսական գործողութիւնները կարող են կապ ունենալ այս
կամ այն հիւանդութեան կանխատրամադրութեան հետ:

V

Այս բոլորից ընթերցողը կարող է երևակայել, թէ ինչ է թոքախտի կանխատրամադրութիւնը և ինչից կախումն ունի նա: Այժմ դժուար չի լինի եզրակացնել, թէ ինչպէս են ազդում սօցիալական այս կամ այն պայմաններն այդ կանխատրամադրութեան վրայ:

Այն բոլոր արհեստները, որոնք կապ ունեն թոզ ներշնչելու հետ, զօրեղացնում են թոքախտի կանխատրամադրութիւնը. որովհետեւ թոզը ոչնչացնում է և քայքայում թոքի պահպանողական փառը և այդպիսով ճանապարհ բացում թոքախտի մանրէների համար: Միւս կողմից, անընդհատ թոզ ներշնչելը թոքի լորձանիւթ թաղանթի բորբոքում է առաջացնում, որ կոչւում է թոքափողատապ (бронхитъ):

Թոզի զանազան տեսակները թոքի լորձանիւթ թաղանթի վրայ սարբեր ազդեցութիւն են ունենում. ամենամիասնակարը մետաղի թոզն է: Բուսական թոզը համեմատաբար աւելի պակաս վնասակար է, բացի մի քանի բացառութիւններից, օրինակ ծխախոտի թոզը, որի մասին մենք արդէն խօսել ենք: Բացի թոզից կան և ուրիշ վնասակար գործողութիւններ, որոնք թուլացնում են թոզերը:

Եթէ հետադադարելով ինինք ստորին դասակարգի մարդու կեանքը նրա ծնունդից օրից մինչև մահը, կը տեսնենք որ կան մի շարք անբարեյաջող պայմաններ, որոնց հետեանքը լինում է՝ կազմուածքի թուլանալը, արեան շիճուկի բնական բաղադրութեան փոխուելը և սպիտակ դնդիկների պաշտպանողական դժի թուլանալը: Չքաւոր դասակարգի զաւակը մեծ մասամբ աշխարհ է գալիս արդէն քայքայուած առողջութեամբ, ժառանգելով ծնողների թոյլ կազմուածքը: Առաջին տարին ո՛չ թէ չէ ամբողջնում բանուորի երեխաների կազմուածքը, այլ ընդհատաբար աւելի է քայքայում նրանց և մահացնում. իսկ այն՝ որ չէ մեռնում, լինում է արիւնպակաս, ջրջրկոտ (ЗОЛОТУШНЫЙ), որ ապրելով կեղտոտ և մութ բնակարաններում զանազան վարակիչ հիւանդութիւնների տարածման ամենալաւ գործիք է դառնում:

VI

Վերջին ժամանակներս դիտութիւնը, ընդունելով Թոքախտի սօցիալական յատկանիշը, փոխեց 'և իր կարծիքը այդ հարիւրի դէմ հռուի միջոցի վերաբերմամբ:

Նոխկին ժամանակները դիտնականների ամբողջ ոյժը ուղղուած էր միայն Թոքախտի դեղ գտնելու համար: Բայց բոլոր փորձերը միշտ անպաշտօլ էին լինում մինչև 1854 թուին Բրենները չը բացաւ իր առաջին բուժարանը: Նրան յաջողուեց գտնել Թոքախտի հիւանդութեան զխաւոր սօցիալական պատճառը և նա վնուեց հիւանդին՝ տալ այնպիսի յարմարութիւններ, որոնց բացակայութիւնը հիւանդութեան զխաւոր պատճառն է եղել: Նրա բուժման ամբողջ խնդիրը կայանում է նրանում, որ հիւանդին արւում է հանգստութիւն, օդ և լաւ սնունդ:

Բրենների միջոցը ներգործական է երբ հիւանդութիւնը դեռևս թարմ է և չէ տարածուած: Այդ պատճառով դիտնականները անընդհատ աշխատում էին աւելի պարզ և ճիշտ միջոց գտնելու: Բայց մինչև այժմ, բացի Բրենների մետոդից ոչ մի նոր միջոց չունենք Թոքախտի դէմ:

Սակայն մեր հայեացքները զգալի կերպով զարգացել են Բրենների մետոդի վերաբերմամբ. այժմ մենք չը պէտք է բաւականանանք միայն խորհուրդ տալով հիւանդին որոշ ժամանակով բուժարան մտնել, այլ պէտք է աշխատենք, որ Բրենների միջոցը չքաւոր դասակարգին մատչելի դարձնենք: Սիւս հենց այդ պատճառով է որ բուժարան բանալու հարցը սօցիալական կերպարանք է ընդունել:

Ժողովրդական բուժարանների բացումը անհրաժեշտ է համարւում ամեն տեղ, բայց միայն Գերմանիայում է ուղիղ հողի վրայ դրած:

Բայց անխտիր ամեն դասակարգի հիւանդներին մատչելի դարձրած բուժարաններն էլ մեզ չեն գոհացնիլ, որովհետև նա չէ համապատասխանում մեր ներկայիս Թոքախտի սօցիալական յատկութեանը վերաբերեալ հայեացքներին:

Մարդիկ իրանց շանքը պէտք է դարձնեն ոչ թէ Թոքախտը բուժելու, այլ նրա առաջը առնելու վրայ: Մարդու կազմ-

մուսաժքը պէտք է բժշկել ոչ թէ այն ժամանակ, երբ նա արդէն տուբերկուկէօղի մանրէի զոհ է դարձել, այլ աւելի առաջ. պէտք է կռուել ոչ թէ իրա թոքախտի հետ, այլ նրա յատուկ կանխատրամադրութեան հետ, որ մեծ ծաւալով տարածուած է չքաւոր դասակարգի մէջ: Այն, ինչ որ տրուած է հիւանդներին բուժարաններում, պէտք է տալ նրանց մինչև հիւանդանալը: Մենք արդէն գիտենք, որ թոքախտի բուժման ամենազլխաւոր դեղերն են՝ օդը, հանդստութիւնը և լաւ սնունդը. ուրեմն պէտք է այնպիսի պայմաններ ստեղծել ժողովրդի համար, որ նրանք չը նեղուեն վատ օդից, անհանդիստ կեանքից և վատ սնունդից:

Թարգմ. ՕՐԻՆ ԱՂԱՆԵԱՆՑ